

І. О. Вовк

Українська академія друкарства

ВІДНОВЛЕННЯ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЛАСТУ ПІСЛЯ ВІЙНИ (1922–1930 рр.)

Розглядається розвиток видавничої діяльності Пласту у період відновлення після занепаду Української Держави, а саме 1922–1930 рр. Здійснюється аналіз основних видань обраного для дослідження періоду. Також визначаються основні ідеї, погляди та положення, викладені у виданнях, їх змістове наповнення, цільове та читацьке призначення.

Пласт, пластова література, видавнича діяльність, бібліографія, пластовий посібник, Карпатська Україна

Пластова література, видана в Україні та діаспорі впродовж періоду відновлення пластової діяльності загалом та видавничої, зокрема, у повоєнний період (1922–1930 рр.) — основний об'єкт цього дослідження. Предмет дослідження — це вплив пластової літератури на формування суспільної свідомості у повоєнний період, етапи відродження пластової видавничої справи й формування літератури як історичного й соціокультурного феномена.

Деякі дослідники розглядали саме цей період діяльності Пласту, проте основний акцент було зроблено на історії формування самої організації, аналізувались основні принципи функціонування, історичні етапи, діяльність найактивніших пластунів. Натомість лише поверхово було розглянуто саме питання пластової літератури й видавничої справи. Водночас було здійснено кілька спроб систематизувати пластову літературу, зокрема, цього періоду. Такі спроби у різний час здійснювали: Л. Бачинський, Б. Дуб, Д. Козицький, С. Левицький, В. Окаринський, Б. Савчук, Т. Самотулка та інші.

Тема є актуальною (у цьому матеріалі розглянуто другий період пластової видавничої діяльності — 1922–1930 рр.), оскільки останніми роками, а саме у період незалежності України, відкрився доступ до більшої кількості джерел, пов'язаних із діяльністю Пласту та його видавничими органами.

Після війни, у 20-х рр. ХХ ст. було відновлено діяльність Пласту (на Західній Україні), проте польська влада не надала великого значення цій організації, відтак, вона змогла відновитися лише у вигляді невеликих пластових гуртків при українських школах. Відомо, що у 1922 р. до організації долучився майбутній генерал-хорунжий Української повстанської армії — Роман Шухевич, який постійно брав участь у спортивних змаганнях й різнопланових культурних заходах, вів активну виховну діяльність. Тоді ж було прийнято назву організації — Український Пластовий Улад (УПУ). Вже за два роки, до 1924 р., існувало близько 30 юнацьких пластових полків (тепер –

курені¹) та ще кілька окремих для старших пластунів (учасники, яким вже виповнилося 13 років).

Загалом, найкращим часом поширення організації вважають 1924–1930 рр., оскільки саме в цей період до Пласту долучалися нові члени, а тому виникла потреба створити пластову організаційну систему. У той період Пласт увійшов у товариство суспільної опіки: Українське Крайове Товариство Охорони Дітей і Опіки над Молоддю (УКТОДОМ) як пластова комісія — Верховна Пластова Рада (ВПР), невдовзі, 12 квітня 1924 р. скликано Перший Верховний Пластовий З'їзд (участь взяли 100 представників із 29 полків), Олександр Тисовський (Дрот)² очолив ВПР, головою виконавчої Верховної Пластової Команди (ВПК) став Северин Левицький (Сірий Лев)³. Тоді систему великих полків замінили на курінну (3–5 гуртків у курені).

Оскільки Пласт розширювався, то й збільшувалася кількість матеріалів, які б могли повною мірою визначити його внутрішню діяльність й правовий статус. Після війни міцнішала потреба у таких матеріалах, а брак літератури спричиняв свого роду внутрішню анархію, як пише історик Борис Савчук, спорадичність виховного процесу та чимало необачних кроків, які призводили до репресивних заходів з боку польської адміністрації [10, с. 179].

Отож активно почала розвиватися видавнича діяльність. Основним поштовхом і, фактично, початком відродження пластової літератури і Пласту загалом стала книжка Олександра Тисовського «Життя в Пласті», яке згодом стало основним виданням усіх пластунів. Проте це видання, яке заходами Верховної Пластової Ради вийшло друком у Львові 1921 р., з огляду на російську окупацію Центральних і Східних Земель України, не могло, на жаль, стати там відомим. А вже через рік, у 1922 р. у Львові, Тисовський видає брошуру «Пластові закони» (колективна праця інструкторського курсу Львівського пластового коша), в якій регламентувалися питання пластового однострою, впорядку⁴, діловодства тощо. Ще через кілька років, у 1927 р., окремою книжкою вийшли «Пластові приписи і розпоряди», (видані ВПК з квітня 1924 р. до січня 1927 р.), що сприяли підвищенню як організаційного рівня, так і діяльності пластових осередків, які, зрештою, отримали чітке керівництво до дії [10, с. 179–180].

¹ Пластовий курінь — організаційна і структурна одиниця Пласту. Члени організації гуртуються в куренях, які, своєю чергою, об'єднуються в Улади за віком.

² Олександр Тисовський (псевдонім Дрот) (9 серпня 1886 р., с. Биків (тепер — Мостиський район Львівщини) — 29 березня 1968 р., Відень) — педагог, основоположник й організатор Пласту, доктор біологічних наук, дійсний член НТШ (з 1927 р.), учитель природознавства Академічної гімназії (1911–1939 рр.), професор Українського Таємного Університету (1920–1924), Українського Державного Університету ім. І. Франка (1939–1941) та вищих агрономічних курсів (1941–1943 рр.) у Львові.

³ Северин Левицький (псевдонім Сірий Лев) (6 вересня 1890 р., с. Щуровичі, тепер Радеківський район, Львівська область — 30 січня 1962 р., Баффало, США) — пластовий та громадський діяч, перший Начальний Пластун.

⁴ Пластовий впоряд — засіб, побудований за принципом військового підпорядкування, що координує поведінку окремих осіб чи відділів для здійснення спільних завдань. Впоряд вимагає повного підпорядкування провіднику в межах визначених команд.

Упорядкував і відредагував цю книжку Петро Ісаїв, старший пластун скоб⁵, курінь «Лісові Чорти», а надрукувала друкарня Ставропігійського Інституту у Львові. У вступному слові до цього видання Петро Ісаїв також пише про брак пластової літератури на той час, а відтак, основний поштовх до упорядкування цієї книжки: «Останніми часами дається відчуття у пластовій діяльності великий брак всіх розпорядків і приписів вищих пл. властей, які тепер обов'язують. Дуже часто звертаються до ВП Кмди пластові діловодчики з запитом про такі справи, які точно очеркують відповідні розпорядки чи накази, яких вони не знають. І не велика їх в тому вина, бо розпорядки ті розкинені по всіх урядових виданнях ВП Кмди і інтересантам тяжко їх відшукати хочайби лиш через брак посідання всіх пл. видань. Що більше, задля важких обставин, серед яких приходилося вести Укр. Пл. Уладові свою працю, серед наступів зі всіх сторін ворогів до нього і всіх його перипетій, мусіли верх пл. власти нераз часто змінити свої розпорядки, доповнити їх і анулювати попередні, а видавати нові, щоби тільки в сей спосіб вивести Укр. Пл. Улад зі всіх його небезпек, щоби вдержати його на поверхні суспільного життя. Внаслідок сього декому необзнакомленому важко зорієнтуватись, котрі розпорядки ще обов'язують, а котрі — ні. Щоби сему запобігти, щоби згаданому браку зарадити, видає В.П. Кмда отсей збір своїх розпорядків для ужитку пластунів (...)» [5].

Видання складалося з чотирьох основних розділів: організаційні пластові приписи; приписи в області діяльності; розпорядки секретаріату В.П. Кмди (Верховної Пластової Команди); економічні пластові приписи. Наприкінці видання вміщувалися пояснення та доповнення.

Згодом, у 1928 р. у Львові з'являється «Пластовий впоряд як доповнення до впоряду «Сокола Батька». Це видання редагував старший пластун розвідувач Володимир Масюк на основі вправ із «Обласного Табору» 1926 р. скавмастра проф. Івана Чмоли і за його коректурою рукопису (надрукувала видання друкарня Ставропігійського Інституту у Львові). Перша частина видання — основи пластового впоряду (англійський та український пластові закони, гімн пластунів та Пластовий Гімн, командування, прикази, звіти тощо), а друга — свого роду календарик з практичними порадами для пластунів.

Невдовзі світ побачили ще кілька десятків видань, які повноцінно визначали та пояснювали зміст та вимоги до пластових іспитів («іспитів вмілостей»), містили поради виховників щодо роботи із новачками та юнацтвом, а також із сільською та ремісничою молоддю. Такі видання зазвичай мали доволі скромне художньо-технічне оформлення й видавалися невеликим накладом. Причина усьому — брак коштів для видання такої літератури.

Ситуацію виправило заснування у травні 1929 р. у Львові видавництва «Вогні», яке згодом упродовж багатьох років підтримувало пластову видавничу діяльність. Метою його створення було видання не лише фахової пластової

⁵ Пластун Скоб (пластунка Вірлиця) — пластовий ступінь, який здобувається після складання усіх обов'язкових пластових проб.

літератури, а й творів молодих письменників та митців, які в той чи інший час належали до Пласту.

Перше видання, реалізоване саме завдяки «Вогням», — збірка поезій Богдана Кравціва «Дорога» (наклад тисяча примірників), яка з'явилася у Львові у 1929 р. За словами Б. Савчука, ця збірка стала свого роду «поетичним дороговказом для тих, хто «вибралась в дорогу до Гарної Великої Мети». Невдовзі з'являються й інші видання «Вогнів» — серія «Пластові табори». Переважно, це — брошури, що вміщували матеріал про практичне влаштування табору, різноманітні пояснювальні малюнки, схеми та світлини [10, с. 180]. Брошура ж «Пластові табори» 1929 р., із друкарні Ставропігійського інституту у Львові, складається із коротких цитувань та думок пластунів про користь пластових таборів, супроводжуваних світлинами із пластових таборів.

Із збільшенням кількості видань пластової літератури виникає потреба у її систематизації, чим активно займалися польські скавти (гарцери), — у них вже була доволі докладна «Бібліографія гарцежська». Відтак, виправляти цю ситуацію у Пласті взявся Б. Дуб (псевдонім — Заклинський Б.), який здійснив одну із перших спроб створити пластову бібліографію, видавши брошуру «Пластова література для інструкторів новиків», яка побачила світ у 1929 р. і мала 12 сторінок (циклографія). Проте, на жаль, через заборону Пласту, цю роботу не вдалося продовжити. Така ж причина не дала змоги реалізувати й інші потенціали видавничої пластової справи. У планах видавництва було видання невеличкої книжечки (2–3 зл.) кожні 2–3 місяці. На жаль, світ побачили тільки чотири.

Варто згадати й те, що у 1928 р. розпочалося видання посібника «Пластовий Гурток» Євгена-Юлія Пеленського і вже у 1930 р. у Львові у видавництві «Вогні» видання з'явилося друком. У 1952 р. як додаток до «Вістей Булави Головного Команданта Пластунів» (ч.4/[19]51) з'являється друге видання «Пластового гуртка». Воно майже повністю зберігало первісний текст, за винятком деяких незначних моментів. У 1960 р. у Нью-Йорку на сторінках журналу для пластових провідників «В дорогу з юнацтвом» (Нью-Йорк, р. 2, ч. 2), як окреме спеціальне число журналу, з'явилося третє видання «Пластового гуртка». У незалежній Україні з 2005 р., текст видання поширювався в електронній формі серед виховників, а вже у 2010 р. світ побачило й четверте видання «Пластового гуртка» (за основу взято текст версії 1960 р., проте звірений із першим виданням 1930 р.).

Посібник передусім призначений для гурткових і курінних провідників, членів їхніх проводів, впорядників, а також для зв'язкових та виховників пластового юнацтва.

У лютому 1930 р. Василь Кархут (журнал Українського пласту «Молоде Життя») дав відповідну оцінку праці Пеленського «Пластовий Гурток»: «Автор порушує багато щоденних і важливих питань, з якими кожний пластовий Гурток на шляху свого розвитку мусить зустрітися. (...) для гурткових провідників вона дуже цінна, бо звертає їм увагу, що праці в гуртку не треба

консервувати на одній спеціальності, що у вихованні членів гуртка слід змагати до правдиво пластової всесторонності. Багато і то добрих порад знайде провідник в цій книжечці». Водночас, він одразу застерігає не надто критикувати це видання: «Завеликих вимог до цієї маленької книжечки годі ставити. Це ж перший у нас того типу підручник, що його завданням є освіжити ініціативу гурткових провідників». [8, с. 3].

Ще три маленькі видання з'явилися у видавництві «Іскра»: це — дві книжки пластових споминів Чачі (Тараса Крушельницького з мандрівного табору на Волині й Поліссі) та Василя Кархута і збірник віршів Василя Кравцева «Проміні». Також було видано «Першу пробу пластуна» та «Другу і третю проби пластуна» Василя Кархута, які стали пластовими підручниками, що дуже добре доповнювали частину «Життя в Пласті» про пластові іспити [7, с. 43–45].

Оскільки до війни, а також у перші роки після неї, Пласт охоплював тільки шкільну молодь, бажання розширити його вплив й на інші верстви молоді спричинило свого роду культивування окремих ремісничих (робітничих) частин та частин Села-Пласту, яке поширилося найбільше на Станіславщині (тепер — Івано-Франківська область). Отож для розвитку пластового руху в робітничо-ремісничих середовищах власне й з'явилися ці видання його ініціатора Василя Кархута.

«Першу пробу пластуна» було надруковано у друкарні оо. Василіян у Жовкві. У «Передньому слові» до видання сам автор пише: «В отчій книжечці зібрав я коротко усе, що потрібно знати до першої проби на пластуна, до першого пластового іспиту. Научний матеріал старався я подати в такій формі, щоби після прочитання отцем малої книжечки кожний хлопець ремісник, міщанин, зрозумів, що таке Пласт і що в такій корисній організації як Пласт знайти може. (...) прочитавши книжечку знайде в ній вказівки, як організувати і вести до I. пластового іспиту пластовий відділ в місцевості, в якій досі Пласту не було» [6, с. 3].

До речі, трохи раніше світ побачила брошурка Василя Кархута «Пластовий однострій» (1927 р., Львів) у видавництві Українського пластового Уладу (Записки українського пластуна; Ч. 9).

Інколи з'являлися матеріали практичного пластування, які друкували окремі пластові частини власними силами. Зокрема, це був випуск «Хроніки 50-го пластового куреня (ремісничого) ім. свтм. Остапа Вахнянина з осідком у Львові 1925–1930 рр.» (Львів, 1930 р.), яку згодом вважали прикладом, проте, не всім вдавалося піти тією ж стежкою і видавати такого роду видання. Також активно видавалися календарі (їх часто називали енциклопедіями в мініатюрі і вони часто нагадували пластовий підручник), зокрема, пластовий календарик на 1929–1930 роки. У той же час, майже нереалізованою залишалася фахова пластова література [10, с. 180].

Пластова видавнича діяльність активно почала розвиватися на Закарпатті (засновниками Українського Пласту на Закарпатті були Корнило Заклинський,

Андрій Дідик та Леонід Бачинський). Із восьми українських видавництв, які тут існували, було зареєстроване одне як пластове в Ужгороді і тільки у 1924–1928 рр. воно видало 24 найменування, з них — 17 книжок, 5 календарів, один каталог і 13 листівок [1, с. 242–245].

Вже у 1923 р. в Ужгороді у видавництві «Тиса» з'являється пластове видання Остапа Вахнянина «Пласт» (Пластова бібліотека, Ч. I), яке фактично стало першим пластовим підручником. А через рік, у 1924 р., і також в Ужгороді, Вахнянин видав пластовий практичний посібник «Пластовим шляхом за красою життя», і, як зауважив Северин Левицький, черпав до нього матеріали з галицького українського та чеського досвіду. Деякі дослідники порівнюють цей посібник із виданням Олександра Тисовського «Життя в Пласті».

Так трапилося, що цього ж року автор видання трагічно загинув, проте, його починання підхопили інші пластуни. У передмові до видання окрім Вахнянина називається прізвище ще одного опікуна Пласту на Підкарпатській Русі — Йосифа Пешка. Ця книга «мала стати біблією для всієї молоді Підкарпатської Русі, коротким катехизмом світової пластової ідеї».

«Ми бажаємо, щоби та книжка стала символом побѣди пластової думки; побѣда та має бути нагородою для молодї Подк. Руси за то, що витерпіла и ще терпїти буде, що стратила двох найдорозших своїх братов, двох героїв духа і серця, бр. Вахнянина и Пешка. Слава и честь их трудам. Иди мала книго, ты наш малый дорогїй скарбе и засїй ту опушену ниву Подк. Руси», — йдеться у передмові до видання (Подкарпатска Жупа Союзу пластунов Ч.С.Р.).

До речі, окрім цього підручника професор Вахнянин перекладав оповідання відомого англійського письменника С. Е. Томсена, а також уклав пластову брошуру під назвою «Пласт — історія і пластове виховання» (була опублікована у 1923 р.). У виданні йдеться про початки Пласту (зачіпаючи історію англійського скавтингу), про поширення Пласту, як закладати перші пластові дружини, правила виховання юнацтва і новацтва, основні обов'язки члена Пласту, почесні іспити для пластунів, основні вимоги до пластового однострою, є також розділ «пластові гри та забави» та списки лікарських рослин із календарем їх збирання.

Окрім цього, О. Вахнянин редагував українську частину пластового журналу «Пластун-Юнак-Черкейс». У книзі С. Пап-Пугача «Пластовий Альманах» йдеться, що «професор Вахнянин своєю діяльністю освідомлював молодь, заохочував її до праці для свого народу, навчав пластунів любити і шанувати своє рідне слово, народні пісні і танці, він перший дав у наші руки Шевченкового Кобзаря» [9].

Водночас професор Леонід Бачинський засновує в Ужгороді пластове видавництво «Ватра», видає в ньому спершу пластові листівки й календарі, а згодом і пластові підручники та твори красного письменства [7, с. 34–35].

До речі, відомо, що у 1923–1939 рр. заходами Пластової Управи і пластового видавництва «Ватра» було видано 45 пластових посібників та іншої літератури [9, с. 101–103].

У 1926 р. виходить «Порадник пластуна» Бачинського. У Пластовій бібліотеці (Книжки для пластунов и школьної молодежи 1923–1924–1925–1926) це видання описується так: «Ся книжечка призначена в помоч проводникам и старим пластунам. В той книжочці подано розпреділений матеріал до І. Пластового испытана на 20 лекцій, з зазначенем, де той матеріал знайти, щоби улекшити проводникови роботу, щоби матеріал до І. пл. испытана був той же самый для всіх пластовых одділов».

У 1927–1928 рр. на Закарпатті пластові видання видавалися вже під загальною публікацією книжечок «Пластова Бібліотека», зокрема: «Вовченята і лисички» Бачинського та кілька його оповідань. У 1928 р. Бачинський упорядкував підручник «Порадник впорядчика» (Як виховувати новаків — за М. Берклао та Старим Вовком), а в 1930 р. він з'явився накладом філії УКТОДОМ у Перемишлі («Ватра»–«Вогні»). Також у 1928 р. в Ужгороді у видавництві «Ватра» з'явилося ще одне видання Л. Бачинського «Правила доброго поведення для школьної молоді».

Власне про видання пластової літератури на Карпатській Україні 1923–1929 рр. Леонід Бачинський доволі ґрунтовно написав у своїй праці «Пластова бібліографія Закарпаття 1923–1939 років», а також про видання, які з'явилися у Празі та Ржевницах. Згідно із його дослідженнями, найбільше видань на Карпатській Україні виходило саме у 1923–1929 рр., позаяк у 1929 р. видавнича діяльність на цій території починає занепадати.

Ця бібліографія на той час була чи не найповнішою у Закарпатті та ЧСР: у 1923–1938 рр. на цій території було видано 78 назв, з них — 38 книжок, три каталоги, чотири календарі, 29 листівок, решта — різного роду звітні документи. Загалом, над виданнями, які описує Бачинський, працювали 27 авторів, з яких — 14 були українцями-емігрантами, 4 — художниками, 9 — перекладачами, 8 — композиторами, зокрема, Р. Купчинський, Л. Лепкий та Я. Ярославенко.

Проте, незважаючи на таку прогресивну видавничу діяльність на Закарпатті (Підкарпатській Русі⁶), була проблема: гостро стояло питання мови і правопису. Як зазначає Борис Савчук, часто навіть фахівці сперечалися щодо пластової термінології. Відтак аби уникнути протистоянь (а вони часто набирали нездорових форм), уряд затвердив граматику Івана Панкевича з етимологічним правописом. Саме згідно із ним видавалася переважна більшість пластових видань того періоду. В іншому разі, за недотримання цього правопису, видання не закупував би головний замовник — Шкільний відділ, який переважно замовляв 600–650 книжок. Відтак, книжки Пласту, Просвіти та

⁶ Підкарпатська Русь (Підкарпатська Україна з вересня 1938 р.) — назва однієї з п'яти (згодом — чотирьох) земель, які входили до складу першої Чехословацької республіки у 1920–1938 рр. (з 26 жовтня 1938 р. перейменована в Карпатську Україну — «автономний край» у складі «другої» Чехословацької республіки, на території якої 15 березня 1939 року було проголошено незалежну державу Карпатська Україна, яка проіснувала кілька днів). Територіально до Підкарпатської Русі входила теперішня територія Закарпатської області, крім околиць міста Чоп, але включаючи село Лекаровце (тепер — Словаччина).

Педагогічного товариства й інших установ видавалися здебільшого за етимологічним правописом. Водночас, «для народних шкіл це робив реферат народного шкільництва, який очолював Юліян Ревай-українець, а для горожанських шкіл (вищі початкові школи) — реферат тих шкіл, де був чех — Северин Бочек, прихильник українців». Своєю чергою, фонетичним правописом видавалися ті книжки, які не потрапляли до шкільних бібліотек чи не входили до переліку замовлень, чи мали два видання (таких до 1939 р. вийшло шість видань). У Празі ж усі книжки (крім трьох, які видав Лавров: «Пластовий календарь на 1924 р.» і «Пластовым шляхом за красою життя» Остапа Вахнянина, а також «Вечірний гість» Черкасенка; власне їх й закупили для шкільних бібліотек Карпатської України) виходили саме за фонетичним правописом [2, с. 7]

Пластова література видавалася у семи друкарнях Чехословаччини (три з них були українськими). Через брак необхідних матеріалів (паперу, зокрема, який був доволі низької якості), ці видання були трохи гірше оснащені у технічному плані.

Як пише Леонід Бачинський, видання того періоду були різноманітних розмірів, проте, найпоширенішими були — від 140x200 до 100x140. Видавництв всього існувало дев'ять, друкарень — сім, із них українських — три в Ужгороді («Свобода», «Унію» та оо. Василіян). Окрім видань, які з'явилися у Празі, всі книжки друкувалися в українських друкарнях за винятком трьох книжок. Більшість видань були друкованими й усього шість — циклоstileвим способом, й то, це була переважно рекламна продукція, каталоги, статuti й одна брошура на 25 сторінок, яка вийшла у Мукачеву у 1928 р. Бачинський наголошує, що друкарських помилок практично не було.

Щодо еміграції, то в цей період постають перші пластові частини в Каліші (Польща) між молоддю із східних українських земель, батьки яких перебували в частинах Армії УНР. Водночас, Пласт поширюється в Празі, Под'єбрадах та Ржевничах в Чехословацькій Державі, як це вже згадувалося. У Берліні в 1923 р. вийшов пластовий підручник «Основи Пластунства» Олександра Яремченка.

До речі, у виданні «Основи пластунства» є розділ «Скавтінг на Великій Україні», але без даних про початки Українського Скавтіngu. Автор подає проект організації Українського Пласту на центральних українських землях, пристосовуючи його до географічних і економічно-політичних умов життя Придніпрянщини, трохи відмінних від Українського Пласту в Західній Україні. О. Яремченко був людиною винятково лагідної і доброї вдачі, здібним та з організаційним хистом. Він помер трагічно у Парижі [3, с. 10–12].

У 1927 р. рішенням Зборів створено Верховну Команду з осідком у Празі, яка діяла аж до 1930 р. й підтримувала контакт з частинами в Брні, Парижі та інших європейських містах. У той період найактивнішими були пластуни Іванчишин та Євген Кульчицький [11, с. 50–58].

Окрім того, у 1920-х рр. поставали пластові скавтські групи при українських установах і церковних парафіях Канади й Америки, а вже у 1924 р. в Канаді зареєстрували організацію молоді Пласт при гетьманській установі Січ, та ця організація практично не мала зв'язків із Пластом, який діяв в Україні, й проіснував канадський Пласт усього кілька років. Та коли в Галичині Пласт заборонили, то у жовтні 1930 р. у Празі створюється Союз Українських Пластунів Емігрантів (СУПЕ).

До речі, ще одним важливим моментом у виданні пластової літератури цього періоду стала художня література, зокрема, драматичні твори із сюжетами пластового життя. Часто такі твори друкувались у різних книжках, журналах або й виходили окремими брошурами. Жанрова палітра була також доволі різноманітна, зрештою, як і тематична: були видання гумористичні, фантастичні чи такі, що брались із реального життя. Власне такі видання мали на меті формування морально-вольових та етичних якостей пластунів. Серед найпопулярніших: драматичні твори С. Черкасенка «Вечірній гість», «Лісові чари», «Сміх», «Свято свободи 28 октобра». Особливість таких драматичних творів — гарний віршований стиль, яскраві образ, а також добірна мова [10, с. 188–190].

Важливим моментом була й пісенна творчість того періоду. Найяскравішим її прикладом стало вже сьогодні сформоване й повноцінне пластова літературне явище — співаник. У 1924 р. в Ужгороді вийшов перший співаник «Гей, пластуни! Гей, юнаки!» С. Черкасенка та С. Ярославенка. До речі, доволі багато пісень із цього збірника згодом увійшли до «Пластового співаника» (Ужгород, 1928 р.), який складався із 58 пісень з нотами, які зібрали та впорядкували Б. Дуб (Б. Заклинський) та М. Кобза (М. Біличенко). Автори були переконані, що саме цей співаник стане «основою майбутньої музичної пластової літератури» [4, с. 3–4]. До збірника увійшли пісні восьми композиторів (зокрема, Р. Купчинського, Я. Ярославенка, Л. Січинського, Л. Лепкого), а також пісні С. Черкасенка та перероблені на пластовий кшталт з народних та стрілецьких пісень твори Марійки Підгірянки. [10, с. 188–190].

Отже, очевидно, що пластова література періоду повоєнного відродження (зокрема, на Галичині та особливо на Закарпатті) вирізнялася жанровим та тематичним розмаїттям, хоч і не завжди була змога вдосконалити її завдяки багатому художньо-технічному оформленню. Причина всьому — матеріальні труднощі, а також зовнішні перешкоди. Та все ж, цей період підтверджує, що пластова література була потужним і складним культурологічним явищем, яке певною мірою навіть сформувало свою педагогічну систему.

Бачинський Л. Пластова література на Закарпатті / Л. Бачинський // Визвольний шлях. — 1956. — №2. — с. 242–245. 2. Бачинський Л. Пластова бібліографія: пластові видання в Карпатській Україні й Чехії 1923–1938 рр. / Л. Бачинський. — Клівленд–Огайо: [б.в], 1959. — 46 с. — (Український музей в Клівленді, ч.3). 3. Бачинський Л. Український Пласт на центральних українських землях у 1917–1920 рр. / Л. Бачинський // Пластовий шлях. — 1998. — Ч.3 (119). — С.10–12. 4. Дуб. Б. Пластовий співаник. 58 пісень з нотами / Б. Дуб, М. Кобза —

Ужгород: Вагра, 1928 — 72 с. 5. Ісаїв П. Пластові приписи й розпорядки / П. Ісаїв // Записки українського пластуна. — Львів: [б.в.], 1927. — 228 с. — (Записки українського пластуна, ч.8). 6. Кархут В. Перша проба пластуна / В. Кархут // Науч. матер. до І пластового іспиту для вжитку пластунів-ремісників. — Львів: Вид. укр. пласт. уладу, 1929. — 58 с. 7. Левицький С. Український пластовий улад 1911–1945 у спогадах автора (Причинки до історії Пласту) / С. Левицький. — Мюнхен: Молоде життя, 1967. — 132 с. 8. Пеленський С.-Ю. Пластовий гурток (четверте видання) / С.-Ю. Пеленський — Івано-Франківськ: [б.в.], 2010. — 28 с. — (Книгозбірня «Школи провідників гуртків», ч.2). 9. Пластовий Альманах з нагоди п'ятдесятиріччя Українського Пласту на Закарпатті 1921–1971 / Зложив Степан Пап-Пугач. — Рим: Видання ЮГ, 1976. — 196 с. 10. Савчук Б. Український Пласт 1911–1939 / Б. Савчук. — Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1996. — 264 с. 11. Скорочена історія Українського Пласту // Пластовий шлях. — 1988. — Ч.2–3 (85–86). — С. 50–58.

ВОССТАНОВЛЕНИЕ ИЗДАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЛАСТА ПОСЛЕ ВОЙНЫ (1922–1930 гг.)

Рассмотрено развитие издательской деятельности Пласта в период восстановления после упадка Украинского Государства, а именно 1922–1930 гг. Осуществлен анализ основных изданий избранного для исследования периода. Также определены основные идеи, взгляды и положения, изложенные в изданиях, их содержательное наполнение, целевое и читательское назначение.

RECOVERING OF PLAST PUBLISHING ACTIVITY AFTER THE WAR (1922–1930)

The development of Plast publishing activity in the recovery period after the decline of the Ukrainian state (1922-1930) was researched. Key issues that were chosen for the study period were analyzed. The main ideas, views and conditions, as well as the content, target designation, and readers of the publications were identified.

Стаття надійшла 05.12.2012

УДК 45

О. І. Босак

Українська академія друкарства

ДО ПИТАННЯ ПРО КНИГОВИДАВНИЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У США

Досліджується стан книговидавничої діяльності діаспори у період після Другої світової війни різнорізними інституціями та діячами. Аналізується роль авторів і видавців у формуванні української видавничої справи у США.

Видавнича діяльність, еміграція, діаспора, українознавство

Розвиток українського суспільства в діаспорі, його культурні досягнення, прагнення зберегти в нових поколіннях любов до рідної мови, до історії свого народу мають безпосередній вплив на загальний зміст української освіти і на навчальні книжки зокрема.